



## Az üzleti könyvekről.

**E**lég olyan iparvállalat akad ma már Budapesten is, amely főképpen üzleti könyvek előállításával foglalkozik. Az e vállalatoknál követett munkamenetről szólnék most néhány szót. Az üzleti könyv előállításában négy szakember vesz részt, s ha pontos munkát akarnak végezni, úgy mind-egyiknek kell ismernie az ő munkáján kívül, amihez szintén speciális ismeretek kellenek, a másik három szakember munkájának előállítási módjait is. Így például a vonalozónak tudnia kell, hogy a szedő a meghatározott rovatokba beírt sorokat kellően elhelyezheti-e, a gépmester beigazíthatja-e és a könyvkötőnek mennyi margóra van szüksége. Viszont a szedőnek számítania kell arra, hogy nyomtatáskor — a szükséghez képest — a rovatok szövegét könnyen tolhassa jobbra vagy balra, amint azt a vonalozott ív megkívánja és hogy a könyvkötőnek mennyi margóra van szüksége, amikor az ő szedésével határozza azt meg vonalak által. A gépmesternek is tudnia kell egyet-mást, mielőtt valamely üzleti könyv nyomtatásához kezd; erről azonban lejjebb lesz említés.

Ezekből látható tehát, hogy mind a négy szakembernek nemcsak a saját munkakörével kell tisztában lennie, hanem mindazok munkakörét is ismernie, kik az üzleti könyv előállításában részt vesznek. Már pedig nagyon sokan vannak szaktársaink között, kiknek nem volt alkalmuk megismerni különösen azt, hogy az üzleti könyvhöz szükséges vonalozott ívek, valamint a vonalozott levélpapirosok miként készülnek.

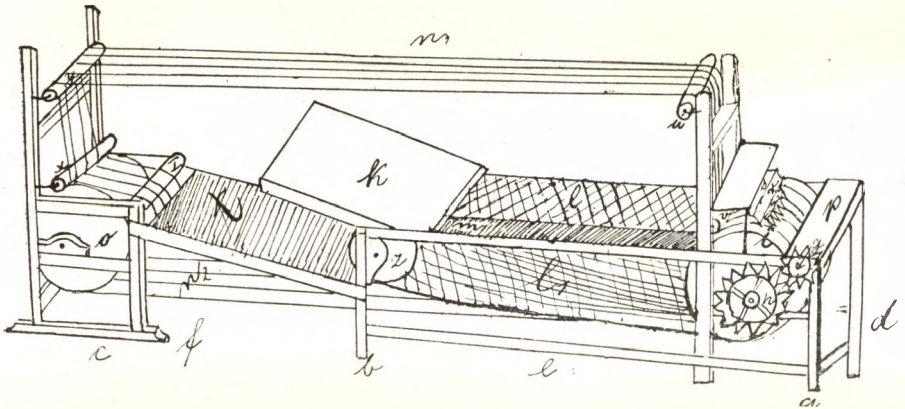
Az üzleti könyv előállításában sorrend szerint részt vesznek: a vonalozó, a szedő, a gépmester és a könyvkötő.

A vonalozó munkájával egyszersmind a vonalozó gépet és annak kezelését is megismertetem, hogy teljesen tisztában legyünk a vonalozás mikénti előállításával. A következő oldalon levő ábra mutatja a gépet — bár tekintve, hogy csak egy miniatűr gépről rajzoltam le, nem a legpontosabban — de a főbb vonalak, illetve részek rajta foglaltatnak, s így nem sokban különbözik a nagy géptől. A gép két részből áll.

Eleje, vagyis az ábrán látható *a*-tól *b*-ig a berakó része, *c* pedig a kirakó része a gépnek. Ha üzemen kívül helyezzük a gépet, a kettő egymástól elválasztható. Az egész fából van és sok helyet foglal el, amennyiben körülbelül 3 méter hosszú s  $1\frac{1}{4}$  méter széles, kézi hajtásra berendezve. Vannak azonban már transmísszióval összekötött vonalozó gépek is, melyek bár gyorsabban járnak, de nem végeznek oly pontos munkát, mint a kézzel hajtott gépek, s ezért még nagyon kevés helyen használatosak. A gép kézi hajtása oly könnyű, hogy egy kis gyerek is mozgásba hozhatja.

Munkabeosztás tekintetében a gép elején, a *d* helyen ül a vonalozó, aki bal kezével a gépet a *g* kerék által hajtja. A *h* kerék mozgásba hozza az *i* nagy hengert, mely megfelel a mi gyorsajtónk cilinderének; az *e* henger fölött alkalmazott *j* tollak húzzák a kívánt vonalakat a tiszta ívekre.

A berakónő az *e* helyen áll; a még tiszta ívek a *k* berakó-deszkán fekszenek s onnét rakatnak az *l* vászonra, olyképpen, hogy az *m* szegélynek nekifektetik őket; innét az *i* hengerre jut az *ív*, mely fölött a



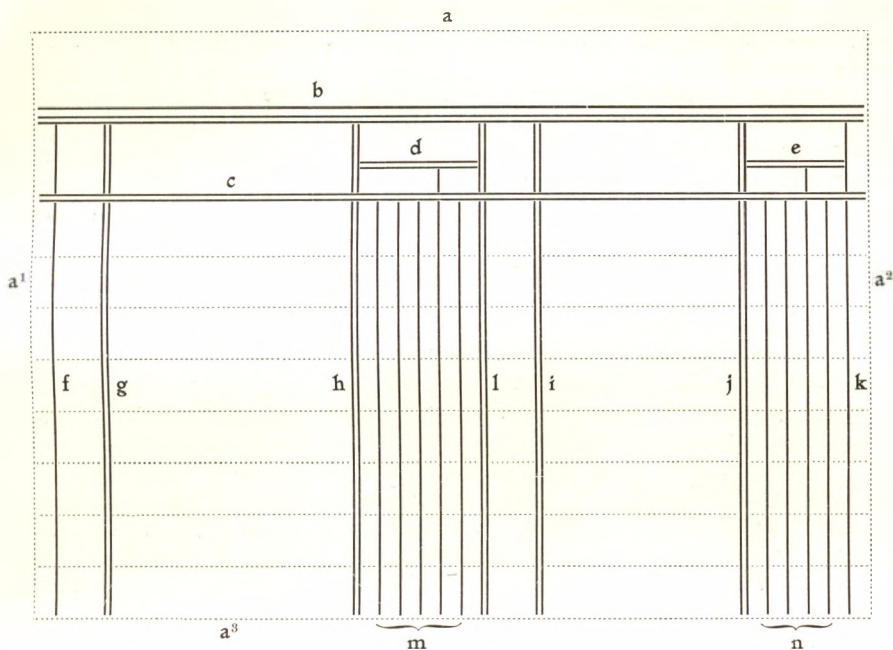
tollak húzzák a vonalakat. Az *n* ivvezető zsinórok az ívet leszorítják a vászonra, s közben tovább viszik az *o* hengerhez, hol az *f* helyen a kirakónő fogja el a már megvonalozott ívet és a kirakó-deszkán helyezi el.

A legnehezebb és bizonyos felelősséggel járó munkája a vonalozónak van. A gép járásakor nemcsak a *g* kereket kell forgatnia, hanem a jobb kezében tartott ecsettel a *p* deszkán elhelyezett különböző festéktálakból a tollakat is el kell látnia festékekkel. Ez úgy történik, hogy a tollak felett az *r* helyen közönséges vattát helyez el, ezt ecsetelve, mire azután a tollakra cseppekben folyik le a festék. Festékszínei leginkább piros, világos kék és lila, némelykor fekete, s csak nagy ritkán használ más színt, akkor ugyanis, amikor a rendelő azt külön előírja. A festéket is a vonalozó maga készíti. Külön kell vonaloznia a függőleges és külön a haránt vonalakat. Ha a következő oldalon látható táblázatot akarja előállítani, úgy az a következőkép történik:

Előbb a *b* és *c* vörös vonalakat vonalozza — amikor szélességében kell az ívet berakni —, még pedig a papíros egyik szélétől a másikig ( $a^2$ ,  $a^1$ ); s a *d* és *e* vörös vonalakat is, ez utóbbiakat olyképpen, hogy az  $a^1$  papíros-szélétől *d* vonal kezdetéig, amit ki kell hagyni az íven, továbbá a *d* és *e* vonal közötti ürességet és az *e* vonal végétől  $a^2$  papírszélég

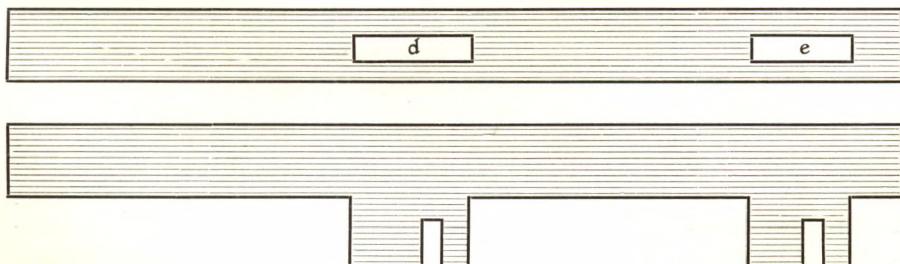
levő teret a berakónő letakarja a vonalozó által papírosból vágott sablonnal; a sablon formája ez oldal középső példáján látható.

A *d*, *e* nyílásnak pontosan oly hosszúnak kell lennie, mint a táblázaton levő *d*, *e* vonalnak, az egész sablonnak pedig keskenyebbnek kell lennie, mint a táblázat fejének, hogy a mellette haladó két vonal,



*b* és *c* meghúzható legyen. Ezzel egyidejűleg a táblázat harántvonalait húzza meg világoskéken a papíros egyik szélétől a másikig. A vonalozó *e* szerint az első három tollat vörössel, a többit világos kék festékekkel látja el.

Ezután a hosszvonalakat vonalozza, amikor is a papírost hosszában rakják be. Az *f*, *g*, *h*, *i*, *j*, *k* vonalakat vörösen, az *l* vonalat lilán, az



*m* és *n* vonalakat világoskéken húzza meg, azaz az illető tollakat ezekkel a színekkel ecseteli. De amint a táblázaton látható, ezek nem a papíros szélétől kezdődnek, sőt a decimál vonalak még lejjebb, mint a többiek. Itt szintén sablont kell alkalmaznia, hogy a felső részt kihagyhassa. Ehhez tehát a második helyen bemutatott sablont vágja.



A sablonból a vonalozónak több darabot kell vágnia, legalább annyit, ahány ív a gépben forgásban van, mert amíg az első ív a  $t$  kirkóra kerül, addig az  $l$  vásznon, az  $i$  hengeren, az  $n$  ivvezetők alsó részén és az  $o$  hengeren folytatólagosan mint egyetlen papíros-sáv vonulnak végig az ívek.

A gép szállítóképessége körülbelül 500 ív vonalozása óránként. Ha tehát a bemutatott táblázatot számítjuk, úgy ezer ív 4 órát vesz igénybe, vagyis a szélességben való vonalozás 2 órát és a hosszúságban való 2 órát.

A tollakat a vonalzó az  $r$  helyen egymástól oly távolságban igazítja be, amennyire a táblázat vonalai megkívánják, s beigazításkor a toll minőségét is megválasztja. Mert vannak a fejlődéshez külön tollak és ezenkívül két meg egy vonalat húzó tollak is. Az  $r$  deszka, mely alá a tollak elhelyezendőek, egy reá alkalmazott emelőréddal felemelhető, hogy a tollakat az ívről felemelhessék. A deszka különben egy felső és alsó deszkából áll s ezek közé kerül a toll. Az  $s$  helyen pedig csavarok vannak, melyek a tollakat megerősítik.

Az ivvezető zsinórok ( $n$ ) a következőképp vannak a gépbe húzva: az  $n^1$ -től az  $u$  henger fölött haladnak s a  $v$  henger alatt az  $i$  hengerre kerülve s ez alatt egyenes vonalban ( $n^2$ ) elhaladva, az  $o$  hengerre érnek; erről az  $r$  henger alatt felvezetődnek az  $y$  henger fölé és fönt ( $n^3$ ) megint vízszintes irányban folytatják körútjukat. Az  $l$  vásznon, amire a berakónő az  $l^1$  helyen az ívet teszi, szintén folytonos mozgásban van, még pedig az  $i$  hengerről húzódik a  $z$  hengerre s e két hengeren forog. Az  $o$  nagy hengeren az ivvezető zsinórokon kívül még a kirkáshoz szükséges zsinórok is vannak. Ezek csak az  $o$  és  $l$  hengereken forognak s a már vonalozott ívet a  $t$  kirkóra viszik. Az ivvezető zsinóroknak olyan távolságban kell lenniök egymástól, hogy ha az  $i$  hengerre kerülnek, úgy a tollak közé essenek, vagyis oda, ahol vonalozás nincs az íven, nehogy ezt elmaszatolják.

A táblázat beosztásánál tekintetbe kell venni a vonalozónak, hogy jön-e a könyvre regiszter, illetőleg a lapok szélén bizonyos jelzések: mint az ábécé betűi, városok nevei, vagy egyéb kivágások, mert akkor erre helyet kell hagynia. Ugy szintén ügyelnie kell arra, hogy a kötés helyén elegendő hézag legyen és hogy a fejrész fölül fognak-e írni; mert ha írnak, úgy fent több margót kell hagynia.

A már megvonalozott ívből kap egy példányt a szedő, hogy a táblázat rovataiba a szöveget beszédhesse, és a gépmester ezt az ívekbe feketén (s csak nagyon ritkán más színben) belenyomtathassa. De minthogy a szövegnek a vonalzó által már előre meghatározott helyre kell esnie, a szedő — hogy ne kelljen folytonosan méregetnie — a vonalozott ívet a hajójára fekteti, még pedig lábbal lefelé, hogy az első rovat a hajó kezdetén legyen. A vonalozott ívre rászedi a szöveget a már meghatározott rovatba, még pedig minden rovat szövegét külön kizárva, a rovatok közt levő kizárás közé pedig tágitókat is tesz, hogy a nyomtatáskor netán előforduló differenciákhoz képest az egyes rovatok szövegét jobbra vagy balra tolhassa. Nagyon gyakran — különösen a táblázat-fejben — egyes vonalakat kell alkalmaznia, hogy ezáltal a vonalzó a különféle sablonok számát csökkenthesse. Sokszor pedig az egész íven függőlegesen végighúzódoan, avagy megszakításosan kell vonalakat szednie, szintén azért, mert ezek meghúzása a vonalozáskor nehézséggel járt volna. Ilyenkor a szedő határozza meg az általa szedett vonalakkal a szükséges margókat.

Nem árt különben ily esetben a könyvkötőhöz fordulnia, akitől esetleg kellő útbaigazítást kaphat.

Nyomatáskor a raszterek szedése fejjel kerül a nyomóalap elejére, míg más táblázatnál fejjel a hengerek felé szokás a táblát beemelni. Ez azért szükséges, mert némelykor egyes rovatokat a gépben kell a vonalozott iv szerint a szedőnek beigazítania, s így a szedés úgy fekszik előtte, mint a hajón, s azonkívül könnyen hozzáférhető is. Mert ha a raszterfejet a gépmester a henger felé emelni be, a rovatok esetleges beigazításakor az alsó hengereket ki kellene emelni s még amellet is nehezen lehetne hozzáférközni, ami nemcsak feltartásos munka, de kényelmetlen is. Így tehát a berakónő is az ívet nem fejjel, hanem lábbal rakja be.

Üzleti könyvek mindenféle alakban készülnek, de leggyakoribbak a 8-as és 13-as folió alakok, továbbá a 13-as plakát-raszterek, melyek minden lapja 63—95 cm. nagyságú s így két lap vászonnal ragasztatik össze, hogy köthető legyen.

Főkönyveknél a „tartozik“ (Soll) szó a bal oldal bal sarkára, a „követel“ (Haben) szó a jobb oldal jobb sarkára kerül. De ha a vonalozott iv mindenik oldalát középen a lila vonal két egyenlő táblázat-részre osztja: mindegyik oldalra rákerül a „tartozik“ és „követel“ szó, azaz balfelől a „tartozik“, jobbfelől a „követel“. Ha a „tartozik“ szó külön oldalon van, s a „követel“ szó is külön oldalra jön: a német „foliert“ szóval, ha azonban egy oldalra kerülnek (amikor ugyanis az említett lila vonal fut az oldal közepén) „paginiert“ szóval jelzik. Az előbbit a magyar „ívrétezett“, az utóbbit pedig a „számozott“ szóval fordíthatjuk le, bár a gyakorlatban e magyar kifejezések ismeretlenek.

Az ívrétezett könyveknél az első és utolsó oldal üresen marad, így tehát a vonalozandó ívekből a vonalozónak — például ha azokból 3 könyv készül — 3 ívnél a jobb oldalt, 3-nál a bal oldalt le kell a vonalozásakor takarnia, hogy üresen maradjanak; úgyszintén a szöveg nyomásakor a berakónőnek is le kell takarnia ez oldalakat, hogy nyomás ne kerüljön rájuk, mert az ívrétezett könyveknél csak két szemközt álló oldal tesz egy egészet, s így csupán a könyv második oldalán lehet az írást megkezdeni. Ezért az utolsó oldalt sem használhatják.

Némelykor a vonalozott ívek oldalai több egyenlő részre (conti) vannak osztva; ilyenkor tudnia kell a szedőnek, hogy mindegyik résznél kell-e a táblázat-fej, úgyszintén a fejevonal fölötti „tartozik — követel“ szó és hogy az esetleges számozás kiterjed-e ezekre a contókra is, avagy csak az oldalakat kell-e számozni.

A vonalozók az oly íveket, melyeken fent csak egy fejevonal van és abból indulnak ki a táblázat lábvonalai, azaz fej nincsen rajtok: egyszerű fejűnek (Einfachkopf), ha pedig táblázatfejjel van az iv ellátva, kettős fejűnek (Doppelkopf) nevezik.

A főkönyvek számozásakor (Paginierung) az ívrétezett könyveknél — minthogy azoknál, mint említettem, két szemközt álló oldal képez egy egészet — a bal oldal bal sarkán van az 1, a jobb oldal jobb sarkán is 1. A többi szemközt álló oldalaknál természetesen ez folytatódik: 2—2, 3—3 stb. A „számozott“ könyveknél minden oldal folytatódásként kapja a számozást, ép úgy, mint bármely más könyvben. Sokszor a táblázat belső rovataiban is van számozás, erre azonban külön utasítást adnak.

Figyelemmel kell lenni arra, hogy a vonalozott iv mindkét oldalán egyenlő-e a szöveg, mert némelykor kevés eltérés szokott lenni, ami rendszerint kikerüli a szedő figyelmét. Ha ilyenkor egy szedéssel nyomtatják

az iv mind a négy oldalát: kész a makulatura, ami annál nagyobb baj, mert az üzleti könyvek a legjobb papirosokból készülnek s a vonalozó munkája is kárba vész. Ugyszintén arra is kell ügyelni, hogy a megrendelő-lapon vagy a kézirat valamely eldugott helyén nincs-e mutáció jelezve, mert némely vonalozott ivre többféle szöveg van szánva, esetleg némi változással többféle könyv készül. Ha tehát valamely üzleti könyv elkészítéséhez fogunk, teljesen tisztában kell lennünk azzal is: mennyi, milyen és hányféle könyvről van szó; egyenlők-e azok vonalozott ívei, szövege, számozása stb.

Némely könyv úgy van beosztva, hogy például az első 20 oldal egész-oldalas táblázatokat tartalmaz; a következő 30 oldal két részre van osztva, illetve 2 conto van rajtuk; a következő 40 oldalon 3 conto van stb. Ezeket  $\frac{1}{1}$  contós,  $\frac{1}{2}$  contós,  $\frac{1}{3}$  contós,  $\frac{1}{4}$  contós oldalaknak nevezik, s figyelnie kell rája mind a négy szakembernek. A vonalozónak azért, mert tudnia kell a könyv beosztását, hogy mindegyikből mennyit készítsen; a szedőnek és gépmesternek: hogy minden contóra kell-e nyomtatni; a könyvkötőnek pedig, hogy a könyv eme contói miként lesznek beosztva.

Az üzleti könyvek lapjainak kinyitás alkalmával teljesen széjjel kell nyílniuk s a kötés helyén domborodásnak nem szabad lennie, mert ez akadályozná az írást. Ezért kötéskor az összefűzött íveket nem szabad a könyvkötőnek a bekötési táblához ragasztania, hanem egy ívvel a táblához kell erősítenie. Az íveket a fűzőgép drótjain kívül zsinórral is összefűzik, s ezt a könyv táblájához pecsételik. A bekötés a legerősebb módon eszközöltetik, mert e könyvek sok forgatásnak vannak kitéve. Többnyire bőr- vagy erős vászonkötés szokott lenni. Nagy súlyt kell fektetni a könyv sarkaira, mert ezek vannak leginkább kitéve a törésnek, s ezért szokás azokat bádoggal, vörös- vagy sárgarézzel is befödni. Sőt sokszor nemcsak a könyv sarkát, hanem mind a három szélét rézzel vagy egyébvel vonják be.

Minden könyvre címkét tesznek. Ez vagy papirosból való, vagy aranyozott címke; az utóbbit az aranyozó könyvkötő bőrre vagy imitált bőrpapirosra készíti. A címkére fent kis betűkkel a kereskedő nevét írják vonallal aláhúzva, alatta a könyv megnevezése, esetleg a regiszter vagy számozás megjelölése, vagy az évszám, sőt némelykor a hónap is. A könyvkötő látja el a könyv számozását, a regiszter beragasztását s kivágását. Ügyelnie kell, hogy mennyi lap van előírva az egyes betűknek vagy egyéb regisztereknek. A regisztereket vagy színes papirosra, vagy vászonra nyomtatják.

*Burgheim Károly.*

